

ברכת האורח

Birkat HaOre'ach The Guest's Blessing in Birkat HaMazon

Contents

15.....	ביאור בברכת האורח.....	1.....	מקורות.....
15.....	תשובות והנהגות כרך ב סימן קכב.....	3.....	ברכות מו.....
16.....	פסקי תשובות אורח חיים סימן רא.....	3.....	רמב"ם הלכות ברכת ב:ז.....
16.....	א. אורח מברך - מיהו בגדר אורח.....	3.....	שלחן ערוך אורח חיים רא:ב.....
	ב. נוסח ברכת האורח את בעה"ב, ומקום	4.....	מגן אברהם רא:ב.....
16.....	אמירתה בברהמ"ז.....	4.....	מחציק השקל רא:ב.....
16.....	הרב מבריסק כרך ג עמ' 384.....	4.....	ערוך השלחן אורח חיים רא:ב-ג.....
17.....	הרב מבריסק כרך ד עמ' 467.....	4.....	בן איש חי שנה ראשונה פרשת חוקת אות יח... שו"ת אור לציון חלק ב פרק מו סעיף לג (עמ' שה)
19.....	אבן האזל הלכות ברכות ב:ז.....	4.....	.....
20.....	כאיל תערוג וירא תשע"ו.....	5.....	וזאת הברכה עמ' 144.....
21.....	לב אהרן (בוארון) חלק א סימן יג אות מ.....	5.....	תורת הישיבה עמ' קז.....
23.....	עטרת אבות חלק א יב:לג.....	8.....	שלחן המערכת חלק א מערכת אלף אות סז.....
	עלי הדס - מילואים עמ' מט - השוואת כמה	10.....	דברי בניהו חלק ה אורח חיים סימן ד.....
24.....	נוסחאות.....	12.....	דברי בניהו חלק כ אורח חיים סימן ט.....
24.....	שו"ת אבני דרך חלק ג סימן פד.....	15.....	דברי בניהו פסקי תשובות א-כ שאלה רו.....
26.....	שו"ת אבני דרך חלק ז אורח חיים סימן לג.....	15.....	הערות של הרי"ש אלישיב מס' ברכות מו.....
26.....	שו"ת אבני דרך חלק ז אורח חיים סימן לד.....		ר' זירא לא היה דינו כאורח כיון שהסעודה
28.....	יתד המאיר 133 אדר תשע"ג עמ' 53.....	15.....	נעשתה לכבודו.....
			לדברי הפנים מאירות נמצא שהמומן מוציא
			את כולם אף ב'הרחמן'.....

סיכום

The Chachamim instituted an addition to Birkat HaMazon for one to recite when he is eating a meal in someone else's home known as "Birkat HaOreach" or "Birkat Ba'al HaBayit," as the guest (the Oreach) recites it as a blessing for the host (the Baal HaBayit).^[1] When Zimmun meant that one person recited Birkat HaMazon on everyone's behalf, preference was given to the guest, so he could insert the Beracha for his host, hence the Talmudic imperative "Ba'al HaBayit Botzea veOreach Mevarech."^[2] Nowadays that everyone recites Birkat HaMazon to himself, this preference isn't as strong, as every guest should be adding it in his own Birkat HaMazon, anyway.^[3] Additionally, the

host can choose to forgo this blessing, if he so chooses, and designate someone else to recite the Zimmun, such as himself.^[4]

Although the text of the Beracha extant in the Gemara^[5] is shorter than the one printed in the Siddurim,^[6] the Rambam^[7] actually writes how one may adjust the Nusach as he pleases, by adding or subtracting. Indeed, the Sepharadic text is remarkably longer^[8] and there are special additions for wedding meals and Brit Milah meals.^[9] The Rambam's formulation indicates that he sees it as an **extension** of the fourth Beracha of Birkat HaMazon, HaTov veHaMeitiv, so the Brisker Rav and others would recite it immediately after leOlam al Yachasreinu,^[10] but Sepharadim insert it after the last Harachaman.^[11] Nevertheless, some Poskim do recommend only reciting the text from the Gemara.^[12] Essentially, all the Harachamans are an extension of the last Beracha, so there are some who say one need not answer Amen until the very end of the Harachamans.^[13] True, this is also a personal request, but it's still permissible to recite it on Shabbat, as it is a set Nusach.^[14]

If there are numerous sponsors of the meal, one should pluralize the Beracha and its many references.^[15] If there is only a hostess and not a host, then one changes everything to the female version.^[16]

Fundamentally, the Beracha teaches us that, if for a loaf of bread we have to express such gratitude in the form of prayer, all the more so do we have to pray on behalf of those who do us much grander favors. It's a Mitzvah and Hashem will repay us!^[17] One should give the cup to a guest who won't be embarrassed to lead the Zimmun, so that it can be a Mitzvah done with complete Simcha and not anxiety over a display of incompetence.^[18] Some aren't so diligent in reciting this Beracha, but it should be emphasized, even though it might be covered by one of the Ashkenazi Harachamans. In fact, the Sepharadic text has it twice!^[19]

As a rule of thumb, the basic definition of a guest for these purposes is one who is not paying for this meal.^[20] Therefore, children,^[21] grandchildren,^[22] yeshiva students, Kollel Avrechim,^[23] and wedding guests should all recite Birkat HaOreach. Some say that if the host isn't present that one isn't obligated to recite it,^[24] while others recommend reciting Birkat HaOreach in any event.^[25]

-
1. [Berachot 46a](#), 46b, Shulchan Aruch [Orach Chaim 201:2](#)
  2. Shulchan Aruch [Orach Chaim 201:2](#)
  3. Chesed LeAlafim 193-202:17, Aruch HaShulchan [Orach Chaim 201:3-4](#), Ben Ish Chai (Shanah Aleph, Parashat Shelach 24, He'arot of Rav Elyashiv [Berachot 46a](#), Vezot HaBeracha page 144, Piskei Teshuvot 201:1
  4. Rama [Orach Chaim 201:2](#)
  5. [Berachot 46a](#)
  6. Machatzit HaShekel 1, Kaf HaChaim [Orach Chaim 201:15](#)
  7. Rambam Hilchot [Berachot 2:7](#)
  8. Kaf HaChaim [Orach Chaim 201:12](#). See Lev Aharon (Boaron) vol. 1 Siman 13 Ot 40 who notes how there are various nuschaot, many include a beracha for the guest also in ruchaniut and/or gashmiut - and says you shouldn't change our nusach as it does draw from many versions and is the minhag. Ateret Avot (vol. 1 12:32, page 256) records a Moroccan text, as well, and there is a

- comparison of versions in Alei Hadas (Miluim page 49). See also Rav Elyashiv's He'arot to [Berachot 46a](#) for some explanations of the phrases.
9. Piskei Teshuvot 201:1
  10. Teshuvot veHanhagot vol. 2 Siman 122, Even HaAzel Hilchot [Berachot 2:7](#), HaRav MiBrisk vol. 4 page 467
  11. VeZot HaBeracha page 144 in the name of Rav Mordechai Eliyahu
  12. VeZot HaBeracha page 144 quoting Rav Elyashiv, Piskei Teshuvot 201:1
  13. Teshuvot veHanhagot vol. 2 Siman 122. Kaf HaChaim [Orach Chaim 189:10](#) says some say VeNomar Amen for the accompanying Malachim to respond.
  14. Shiurei Beracha [Orach Chaim 188](#), Yabia Omer (vol. 8 Orach Chaim Siman 41 Ot 4, Yechave Da'at vol. 1 Siman 54
  15. Ben Ish Chai (Shanah Aleph, Chukat 18), Kaf HaChaim [Orach Chaim 201:12](#))
  16. Divrei Benayahu vol 20 Orach Chaim Siman 8
  17. Chesed LeAlafim 193-202:17. R' Eliezer Papo (ibid) notes how one must exert

- effort to learn the Beracha if he does not know how. The Elyah Rabba ([Orach Chaim 187:1](#), 201:2) writes how the word "Et" in "Uverachta et Hashem Elokecha" comes to include the host, so one better be able to add the Beracha!
18. Kaf HaChaim [Orach Chaim 201:15](#)
  19. Vezot HaBeracha page 188 in the name of Rav Chaim Pinchas Scheinberg and Rav Mordechai Eliyahu respectively.
  20. Magen Avraham 201:2, Mishnah Berurah 201:7. Aruch HaShulchan [Orach Chaim 201:2](#) explains that when one pays for the meal, he becomes the Baal HaBayit, so he doesn't recite the beracha. Torat HaYeshiva page 107
  21. Magen Avraham 201:2, Kaf HaChaim [Orach Chaim 201:11](#), 13, and 17.
  22. Divrei Benayahu vol. 20 Orach Chaim Siman 9, Avnei Derech vol. 7 Siman 34. Note how the latter does not consider a son to be a guest.
  23. Ohr LeTzion vol. 2 Perek 46 Seif 33. Chacham Ben Tzion adds that one should omit "Baalei HaBayit" and only say "Baalei HaSeudah" and keep the donors in mind. Torat HaYeshiva page 107, Divrei Benayahu vol. 5 Orach Chaim Siman 4, primarily in Ot 8. Vezot HaBeracha page 143 quotes Rav Mordechai Eliyahu and Rav Elyashiv who thought it's not a requirement. Rav Ovadia (Shulchan HaMaarechet vol. 1 (Aleph, 67)) still recommends it, even though the Roshei Yeshiva are probably not concerned.
  24. Shulchan Aruch HaRav [Orach Chaim 201:4](#), Piskei Teshuvot 201:1
  25. Rav Elchanan Prince (Avnei Derech vol. 3 Siman 84) reports that Rav Avigdor Nebenzal holds one must recite it even if he's paying, and Rav Prince himself recommends doing so in any case.

מקורות

ברכות מו.

רבי זירא חלש, על לגביה רבי אבהו, קביל עליה: אי מתפח קטינא חריך שקי - עבידנא יומא טבא לרבנן. אתפח, עבד סעודתא לכולהו רבנן. כי מטא למשרי, אמר ליה לרבי זירא: לישרי לן מר! - אמר ליה: לא סבר לה מר להא דרבי יוחנן דאמר: בעל הבית בוצע? שרא להו. כי מטא לברוכי, אמר ליה: נברייך לן מר! - אמר ליה: לא סבר לה מר להא דרב הונא דמן בבל דאמר: בוצע מברך? ואיהו כמאן סבירא ליה? - כי הא דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: בעל הבית בוצע ואורח מברך, בעל הבית בוצע - כדי שיבצע בעין יפה, ואורח מברך - כדי שיברך בעל הבית. מאי מברך - יהי רצון שלא יבוש בעל הבית בעולם הזה ולא יכלם לעולם הבא; ורבי מוסיף בה דברים: ויצלח מאד בכל נכסיו, ויהיו נכסיו ונכסיו מוצלחים וקרובים לעיר, ואל ישלוט שטן לא במעשי ידיו ולא במעשי ידינו, ואל יזדקק לא לפניו ולא לפנינו שום דבר הרהור חטא ועבירה ועון מעתה ועד עולם.

רמב"ם הלכות ברכת ב:ז

ברכה רביעית צריך להזכיר בה שלש מלכיות, וכשמברך האורח אצל בעל הבית מוסיף בה ברכה לבעל הבית, כיצד אומר יהי רצון שלא יבוש בעל הבית בעולם הזה ולא יכלם לעולם הבא וכו', ויש לו רשות להוסיף בברכת בעל הבית ולהאריך בה.

שלחן ערוך אורח חיים רא:ב

גדול מברך, אפילו בא בסוף; ואם רצה ליתן רשות לקטן לברך, רשאי; והני מילי כשאין שם אורח, אבל אם יש שם אורח, הוא מברך אפילו אם בעל הבית גדול ממנו, כדי שיברך לבעל הבית. ומה ברכה מברכו, יהי רצון שלא יבוש ולא יכלם בעל הבית הזה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא, ויצליח בכל נכסיו, ויהיו נכסיו מוצלחים וקרובים לעיר, ולא ישלוט שטן במעשי ידיו, ואל יזדקק לפניו שום דבר חטא והרהור עון מעתה ועד עולם. ואם בע"ה רוצה לוותר (פירוש שאינו רוצה להקפיד) על ברכתו, ולברך ברכת המזון בעצמו, רשאי. הגה: והוא הדין שיכול ליתן לברך למי שירצה (ב"י בשם אוהל מועד).

מגן אברהם ראב:

למי שירצה. קשה ממ"נ אם נותן לברך לאחד מב"ב פשיטא דגם הם אורחים לענין זה שמברכין לבע"ה ונ"ל דאם סמוך על שלחנו ומשלם לו דמי מזונו ואותו א"צ לברך לבע"ה רשאי ליתן לו לברך ונ"ל דאם ב' אוכלים בבית אחד וא' יש לו אורח על שלחנו יכול הוא ליתן לברך למי שירצה דמן הדין יש לאורח לברך ואם אותו הבע"ה רוצה לוותר על ברכתו יכול ליתן לברך למי שירצה:

מחציק השקל ראב:

ודע דבספר ל"ח [מעדני יום טוב ברכות פ"ז סימן יא אות ט] כתב שכל ימיו תמה למה אנו משנים נוסח הברכה לבעל הבית ממה שנאמר בש"ס [ברכות מו, א]:

ערוך השלחן אורח חיים ראב-ג:

ויראה לי דכל זה הוא כשאין כאן בעה"ב עם אורחים אלא מסיבה שכל אחד אוכל משלו או בסעודת מצוה של רבים אבל כשיש בעה"ב שכולם אוכלים משלו הוא קודם לכל כיון שהסעודה שלו אך הוא יכול לכבד למי שירצה ונראה דעליו מוטל לכבד את הגדול שבמסובים וכך אמרו חז"ל [מ"ו]. בעה"ב בוצע ואורח מברך כדי שיברך לבעה"ב אפילו אם הבעה"ב גדול ממנו וזהו לטובתו של בעה"ב כדי שיברכנו ואין זה חובה על הבעה"ב אלא עצה טובה ודרך ארץ ואם הבעה"ב מוותר על ברכתו ולברך ברהמ"ז בעצמו הרשות בידו וכן יכול לכבד למי שירצה אפילו אינו גדול שבאורחים [זהו כוונת הרמ"א בסוף סעיף א' ומתורץ קושית המג"א סק"ב ע"ש ודו"ק] ופשוט הוא דמי שמשלם מעות בעד סעודתו כמו באכסניא אינו נחשב כאורח אלא כבעה"ב [שם וזה שכתב דאם ב' אוכלים וכו' לא נתבררו לי דבריו]:

מה היא הברכה שהאורח מברך לבעה"ב יהי רצון שלא יבוש בעל הבית הזה בעולם הזה ולא יכלם לעולם הבא ויצלח מאד בכל נכסיו ויהיו נכסיו ונכסיו מוצלחים וקרובים לעיר ואל ישלוט שטן לא במעשי ידיו ולא במעשה ידינו ואל יזדקר לא לפניו ולא לפנינו שום דבר הרהור חטא ועבירה ועון מעתה ועד עולם כן נוסחתה בגמ' [מ"ו]. ופשוט הוא דעכשיו שכל אחד מברך ברהמ"ז מחוייב כל אורח לברך ברכה זו אף שלא כיבדו בעה"ב בברכת הזימון [ואולי עתה לא אמרינן כלל דאורח מברך דזיל בתר טעמא ודו"ק]:

בן איש חי שנה ראשונה פרשת חוקת אות יח

יח. כשאומר המברך הרחמן, אז כל היושב חייב לענות אמן אחר כל בקשה ובקשה דהרחמן כמ"ש חס"ל רט"ו אות ד', ואע"ג דאין אסור להפסיק בתחינות אלו דהרחמן מ"מ אסור להפסיק בשיחת חול, והמברך על הכוס חל עליו החיוב טפי שלא יפסיק בין בהמ"ז לברכת בפה"ג דכוס ועיין מש"ז סי' קפ"ט ומים החיים סי' ה' יע"ש ועוד אחרונים. וכשאומר "הרחמן יברך כל א' וא' ממנו" אם יש עכו"ם יושבים שם יאמר "כל אחד ואחד ממנו בני ברית". וכשאומר "הרחמן הוא יטע תורתו" וכו' יוסיף לומר "ויהיו כל מעשינו לש"ש". והאורח יזהר לברך את בעה"ב כי זו היא תקנת חז"ל וכל המברך מתברך, ואם הבעה"ב אינו עושה הסעודה לאורחים בביתו יאמר האורח "הוא יברך את בעל הסעודה הזאת", ואם בעלי הבית הם רבים שהם אחי ושותפי בסעודה זו יאמר "יברך את בעלי הסעודה הזאת" ויאמר "בבנים שיחיו ובנכסים שירבו" ועיין כף החיים. ובסעודת חתן יברך החתן והכלה, ובסעודת מילה יברך הילד הנימול בשם וכו'. גם כשאומר "הרחמן הוא יפרנסנו בכבוד ולא בבזוי" וכו' לא יאמר "בהיתר ולא באיסור" דהא ודאי הקב"ה יפרנסנו בהיתר ולא באיסור ואיך יאמר כן בדרך בקשה לבקש מהש"ת על דבר זה, וכן נמי יזהר בבקשה של הפרנסה שאומרים בר"ה וביוה"כ:

שו"ת אור לציון חלק ב פרק מו סעיף לג (עמ' שה)

בחורים ואברכים שאוכלים בישיבה, צריכים לומר בברכת המזון ברכת האורח, ויאמרו הרחמן הוא יברך את השולחן וכו', וכן הרחמן הוא יברך את בעלי הסעודה וכו', ויכוונו לנדיבים שתורמו סעודה זו.

כן נראה פשוט שבחורי ישיבות ואברכים חשובים לענין זה כאורחים, ויש להם לברך ברכת האורח, אולם לא יאמרו הרחמן יברך את בעה"ב. כיון שאין מנהלי המקום נחשבים בעה"ב, אלא כגבאים, אלא יאמרו את בעלי הסעודה, והכוונה לנדיבים שתורמו סעודה זו. וראה בשו"ע בסימן ר"א סעיף ג' ובמג"א שם ס"ק ד' בגודל חיוב ברכת האורח.

ברכת האורח

א. אורח הסועד אצל בעל הבית, יש לו לברך את בעל הבית בתוך ברכת המזון (רא' א). אף על פי שיוצא בנוסח שאומרים בברכת המזון: "הרחמן הוא יברך את בעל הבית הזה...", מכל מקום כתבו הפוסקים שלכתחילה ראוי שהאורח יאמר את הנוסח השלם המבואר בגמרא: "יהי רצון שלא יבוש ולא יכלם בעל הבית לא בעולם הזה ולא בעולם הבא, ויצליח בכל נכסיו ויהיו נכסיו מוצלחים וקרובים לעיר, ולא ישלוט שטן במעשה ידיו, ואל יזדקק לפניו שום דבר חטא והרהור עוון מעתה ועד עולם" (שו"ע רא' א. והגר"ם פ' שיינברג הורה שראוי לומר ברכה זו אע"פ שלא נהגו כולם לאומרה. וכ"כ הגר"ם אליהו: "אלו נוהגים ואומרים ברכת האורח פעמיים: א. הרחמן הוא יברך את השולחן הזה... ב. הרחמן הוא יברך את בעל הבית הזה...").

ב. עיקר ברכת האורח נתקנה להאמר על ידי המזמן (ראה רא' א, מג"א רא' ד, רא' שה"ל טו, וזה"ש מו כג, זה"ש מה מא), מכל מקום בזמן הזה שכל אחד מברך בהמ"ז בעצמו, טוב שכל אורח יאמר את ברכת האורח בעצמו (עה"ש רא' ד, בא"ח שלח כד, וכן הורה אחד מגדולי הדור, לכתחילה).

ג. נכון לומר ברכת האורח אחרי המילים "אל יחסרנו" (צ"ת צדוק קכה, וכן כתב הגר"ם קניבסקי, וכן דייק הא"צ האל" מהרמז"ם [הל' ברכות פ"ב ה"ו] שצרכה זו היא המשך ברכת הטו"מ, וכן כתוב בשם הגר"ם מזריסק). ויש נוהגים לאומרה לפני "הרחמן הוא יברך את בעל הבית הזה". *ולבני ספרד המנהג לאומרה לפני "הרחמן הוא יחיינו ויזכנו וכו'" (הגר"ם אליהו).

ד. טוב שכל בני הבית הסמוכים על שולחן אביהם יברכו ברכה זו (מ"א רא' ג, וכן הורה אחד מגדולי הדור. והאל"ש פמ"ו לג, כתב שאף תלמידי ישיבה האוכלים בישיבה צריכים לברך את הנדיבים וההורים שתרמו את הסעודה, בלשון "הרחמן הוא יברך את בעלי הסעודה...", ואחד מגדולי הדור הורה שאין תלמידי ישיבה צריכים לשנות הנוסח המקובל ולומר ברכת האורח, וכ"כ הגר"ם אליהו שרק אורח עם צע"ה מברך).

"ברכת האורח":

ח. בחורים האוכלים בישיבה אין צריכים לומר בברהמ"ו נוסח "ברכת האורח"¹⁵.

מִי בָאָר מִי בָאָר

אחרונים. ויש לציין שגם השו"ע (שם סעיף י') הזכיר מנהג זה וכתב, יש שאין נוהגים ליטול מים אחרונים.

14. כיוון דכל זה אינו אלא לימוד זכות גרידא והעיקר להלכה כש"כ הרא"ש והר' יונה (ברכות פרק ח') וחלקו ע"ד התוס' בזה, וס"ל דודאי גם האידנא יש לחוש למלח סדומית. וכן הביא המשנ"ב (ס"ק א') בשם הרמב"ם, שאף שאין מצוי עתה מלח סדומית, יש לחוש למלח אחר שטבעו כמותו. וראה עוד באורחות חיים - מלוניל (נט"י אות יד) שכתב ששמא טבע של כל מלח הוא שמסמא את העינים. וראה עוד בדעת תורה (שם) מש"כ בזה בשם התורת חיים.

ומה גם שטעם תקנת מים אחרונים הוא מצווה משום קדושה, וכמבואר בגמ' ברכות (נג:): "והייתם קדושים אלו מים אחרונים", ואין זה ראוי לברך ולהזכיר ש"ש כשידיו מזוהמות. ולפי"ז הדין כן גם בימינו. (וגם לפמש"כ הר' יונה בשם רב אחא גאון ז"ל, דאין חובת נטילה אלא על המברך, בזה"ז שכולם מברכין אין חילוק בזה, ואף הוא יודה). וכן דעת כל האחרונים, עי' משנ"ב (שם) שהביא בשם הגר"א, שגם בזמנינו יש ליטול מים אחרונים. וכן מובא במג"א בשם המקובלים, שכל אדם יזהר במים אחרונים, ועי' באריכות בכף החיים (אות א' ואות כז) בחומרת הנטילה, והוסיף שם כמה וכמה טעמים ע"פ הזוהר הק' ושכן הוא ע"פ הסוד.

ובספר החרדים (פרק מא אות ד') כתב, שהמיקל במים אחרונים שהם דבר שבקדושה מקילין ימיו ושנותיו. וכן השיבו מן השמים לר' יעקב ממוריש זצ"ל בשו"ת מן השמים (סימן נז). ובשל"ה (שער האותיות אות ק) כתב, וז"ל: "ואתם בני הזהרו במים אחרונים ואף דהתוס' כתבו דהאידנא אין וכו', אל תשגיח בדבריהם בזה, כי אם היו רואים את הזוהר בענין זה לא היו כותבים". עכ"ל. ובספר קב ונקי (סי' קג) כתב, ע"פ פ"י שראיתי זה עתה רבים שמקילין במים אחרונים, מכל מקום כל החרד לדבר ה' צריך להזהר בזה. גם בקיצור שו"ע (סי' מד סעיף א') כתב, שאף שרבים מקילין במים אחרונים עם כל זאת נכון לכל יר"ש להזהר בזה. וכ"כ עוד רבים מהאחרונים, ואכמ"ל.

15. כן יוצא לפי מש"כ בשו"ע הרב (סי' רא סעיף ד') שאין חיוב לאורח לברך את בעה"ב אא"כ בעה"ב מיסב עמו בסעודה, אך מ"מ טוב אם יברכהו מפני שאוכל מפתו. ולפי"ז ה"ה בני ישיבה דמעיקר הדין א"צ לומר ברכת האורח מפני שאין בעה"ב מיסב עמהם בסעודה.

ועוד יש לומר, דמכיון שהבחורים משלמים מדי חודש בחודשו לישיבה עבור אש"ל, (ואף אם זה הסכום לא מספיק להחזקתם), אינם צריכים לומר ברכת האורח, וכמו שכתב המשנ"ב (סי' רא ס"ק ז'), דכאשר משלם לבעה"ב אין צריך לברכו.

וי"א דטוב ונכון שיוסיפוהו, ויכוונו בדעתם על אותם אלו התורמים לישיבה¹⁶.

ט. בני ישיבה הסועדים על שולחן אביהם מעיקר הדין צריכים להוסיף בברכת המזון "ברכת האורח"¹⁷, והרבה לא נוהרים בזה¹⁸.

גילוי הסכינים בברהמ"ז:

י. בישיבות שהרגילות היא שאוכלים מסביב לשולחן אחד כמה בחורים, אם מונחים על השולחן הרבה סכינים, ורוצה אחד הבחורים לברך ברכת המזון, צריך הוא להסיר או לכסות את כל הסכינים שע"ג השולחן¹⁹. אולם אם

מ"ב באר

לסמוך, מכיון שמבואר בפוסקים דבעל הבית שלא מקפיד על האורח שיברך, אינו חייב לברך, וכפי שכתבו השו"ע והרמ"א (סימן רא סעיף א'), ומשום דכל מה שתיקנו ברכה זו היא לטובתו כדי שיברכנו, על כן רשאי למחול. ולפי"ז אף בחורים הסמוכים על שולחן אביהם, דאביהם בעל הבית [בדר"כ] לא מקפיד עלייהו בזה, רשאים שלא לברך. ומכל מקום מדין דרך ארץ ודאי דטוב יעשו אם יוסיפו בברכתם האורח, ומה גם שמברכים אף עצמם בזה.

19. פסק השו"ע (סי' קפ סע' ה') "נוהגים לכסות הסכין בשעת ברכת המזון". והנה נסתפקתי בדין זה אם הקפידא היא דווקא על הסכין המונח לפניו, אבל כשנמצא על השולחן אך לא בסמוך לו, או שאחרים סועדים עמו ואוכלים לבנתיים בסכינים מסביב לשולחנו אין קפידא, או שמא אין חילוק בזה, ונפק"מ טובא גבי הסעודות בישיבות.

ונראה שדבר זה תלוי בטעמים המצריכים כיוסי הסכין, דבבית יוסף כתב בשם

וכן השיב לי הגרי"ש אלישיב שליט"א, וכן דעת הגר"מ אליהו הביא דבריו בספר וזאת הברכה (עמ' 143 ושם בהערותיו). ונימוקם הוא, מפני שאין הישיבה מכספו של אדם פרטי.

16. כ"כ בשו"ת אור לציון ח"ב (פרק מו סעיף לג). והוסיף, דאף בברכת הרחמן יאמרו "הרחמן יברך את בעלי הסעודה הזו". וכן פסק הגר"ע יוסף שליט"א, הביא דבריו בקונטרס "יוסף ברכה" (עמ' 26).

17. דדין ברכת האורח נאמר אף לבן הסמוך על שולחן אביו, ומשום דכל שאוכל מפתו חשיב כאורח, וכמבואר במג"א (סימן רא ס"ק ב'), ובאר"ר (ס"ק א'), ובכפה"ח (ס"ק יג), וכ"ש דדין זה אמור בבני ישיבה שכל השבוע נמצאים בישיבתם וחוזרים אחת לכמה שבועות להתארח בביתם, דעליהם להשתדל ולומר בכל פעם "ברכת האורח". וע"ע בספר וזאת הברכה (פרק טו).

18. ראיתי רבים מהבחורים ובני הישיבות שלא מקפידין בזה, ונראה דיש להם ע"מ

שלחן המערכת חלק א מערכת אלף אות סז

סז. אורח, ברכת האורח בבני ישיבה, הנה מה שאמרו בגמ' (ברכות מו.) בעה"ב בוצע ואורח מברך, והיינו שהאורח אומר הזימון ומברך ברכת המזון בקול רם, כדי שיאמר ברכת האורח בהרחמן. ומבואר בכלבו (סימן כה) שיש מי שאומר שאם אמר בעה"ב איני חושש לברכת האורח, וטוב לי שיברך בעצמי ואודה להשם, הרשות בידו. ע"כ. ובפשטות היינו שבעל הבית מוותר על כך שהאורח יאמר את ברכת האורח בהרחמן, כי הדרך שהאומר זימון הוא זה שאומר בקול רם את ברכת האורח, ואם בעה"ב מוותר על כך שהאורח יזמן, ממילא הוא גם מוותר על כך שיאמר ברכת האורח בהרחמן. אך אכתי י"ל דבעה"ב רשאי לכבד אחר שיאמר הזימון, ומוותר על כך שהאורח יאמר ברכת האורח בהרחמן בקול רם, אבל אין זה פוטר את האורח מלומר את ברכת האורח בהרחמן, כדי לברך את בעל הבית.

ועוד, דהנה נודע שבזמנם היה האומר זימון מברך כל ברכת המזון, והמסובים שומעים ויוצאים ידי חובה מדין שומע כעונה, ולכן הצריכו שהאורח יאמר הזימון כדי שיברך ברכת האורח. וכן מבואר בט"ז (ס"ט קפ"ג) דבדורות הראשונים היו שותקים ומכוונים למברך. ע"ש. אולם עכשיו שכל אחד מברך לעצמו ברכת המזון, ואין יוצאים ידי חובת ברכת המזון מהמזמן,

ברכת האורח, על פי מה שכתב בש"ע הגר"ז (סי' רא ס"ד) שאין חיוב לאורח לברך את בעה"ב אלא אם כן בעה"ב מיסב עמו בסעודה. ע"ש. וזה אינו, כי אין כדברים האלה כלל בדברי הגר"ז, וכבר כתבנו את דברי הגר"ז במ"ש אם האורח אינו ראוי וכו', אבל לא הזכיר לא מיניה ולא מקצתיה ממה שהעתיק בשמו.

שלא להרבות לעיין בספרי מחברים צעירים - ומכאן שאין לסמוך על כל מחבר ספר בזמנינו כאשר הדפסת הספרים נעשית קלה, וכבר כתבנו בהקדמה לספר זה, מ"ש בשו"ת שארית יהודה (בנו של הבית שערס, סי' קטו ד"ה והנך) שהשיב לשואלו, והנך רואה שכל דבריך מופרכים, וכולו קמשונים, וזה גורם לך שאתה עוסק הרבה במחברים צעירים בזמנינו, ותמה אני עליך הלא ה' נתן לך חכמה להבין ולהשכיל, ומה לך אצליהם, כלך אצל גפ"ת וש"ע, אז תשכיל בתורת ה' ותהיה לאילנא רברבא, ואל יקשה בעיניך שהרבתני בנפשי להוכיחך ע"ז וכו'. ע"ש.

שאין ההסכמות מעידים שכותב ההסכמה מסכים לכל הדברים, והנה אף שיש ממחברי זמנינו שספריהם מעוטרים בהסכמות מחכמי הדור, הנה אין לנו להתפעל מכל ההסכמה, כי אם אין המחבר מוכר כגברא רבה ובקי בהוראה, אין להסתמך על כל ההסכמה הבאה לעודד, שאין כוונת החכם המסכים לסמוך ידו על כל מה שכותב המחבר ובכל ההלכות שחידש, כי בזמנינו ההסכמות באות לעודד את המחבר ולא לגופם של דברים, ובדרך כלל אין החכם המסכים עובר על כל הספר ליתן דעתו על ההלכות המובאות בספר אם הם אליבא דהלכתא או לא. ובעבר היו ההסכמות באות בעיקר על ענין השגת גבול שלא להדפיס ספר שלא ברשות המוציאים לאור. כי על פי ההלכה מחבר ספר שכתב תשובות בהלכה או בעניני אגדה וכל כיוצא בזה יש לו זכויות בספר, ורשאי למכור את הספר על דעת שלא ידפיסו ממנו בלי רשותו, דהוי תנאי שבממון דתנאו קיים. ראה בענף עץ אבות (עמ' שו). ועיין עוד בשו"ת חתם סופר (חלק חושן משפט סימן מא וסימן עט, ובחלק ו' סימן נו) שהחזיק מאד בנתינת ההסכמות כדי לחזק ידי מדפיסי ספרי קודש, שיהיה ברצונם להדפיס, ויהיה שכיח ספרי לימוד והפוסקים בפני התלמידים. ע"ש. והיינו כשמדפיסים ספרי הקדמונים.

ובשו"ת מהרש"ם חלק א' (סימן קט) כתב, הנה נשלח אלי ספר נפש אדם שחיבר המו"ץ דק' זגארש נ"י

מחוייב כל אורח לברך ברכה זו, אף שלא כיבדו בעל הבית באמירת הזימון, וכמ"ש כן בערוך השלחן (אורח חיים סימן רא) דבעה"ב בוצע ואורח מברך, כדי שיברך לבעה"ב, אפי' אם הבעה"ב גדול ממנו, וזהו לטובתו של בעה"ב, כדי שיברכנו, ואין זה חובה על הבעה"ב, אלא עצה טובה ודרך ארץ. ואם הבעה"ב מוותר על ברכתו ולברך ברהמ"ז בעצמו, הרשות בידו. וכן יכול לכבד למי שירצה אפילו אינו גדול שבאורחים. ופשוט הוא דעכשיו שכל אחד מברך ברהמ"ז, מחוייב כל אורח לברך ברכה זו אף שלא כיבדו בעה"ב בברכת הזימון [ואולי עתה לא אמרין כלל דאורח מברך, דזיל בתר טעמא. ודו"ק]. ע"כ. גם בש"ע הגר"ז (סי' רא ס"ד) כתב, שאם האורח אינו הגון, או אפילו הגון בעיניו, אך רוצה לוותר על ברכתו ולברך בעצמו, הרשות בידו. ועיין בשו"ת פנים מאירות ח"א (סי' נו).

ולפ"ז כיום שכל אחד מברך ברהמ"ז לעצמו, גם בני ישיבות צריכים לברך ברכת האורח, עבור ראש הישיבה הדואג לכל מחסורם. ואף שאין האוכל מכספו הפרטי, אלא מכספי התורמים, מ"מ התורמים תרמו על דעת ראש הישיבה וסמכו על שיקול דעתו לבחור את התלמידים הנראים בעיניו, ולעשות בכסף לצרכי הישיבה כהבנתו, ממילא הבחורים צריכים לומר ברכת האורח. ועיין בספר אור לציון ח"ב (עמוד שה) שכתב, דבחורים ואברכים שאוכלים בישיבה, צריכים לומר בברכת המזון ברכת האורח, ויאמרו הרחמן הוא יברך את השלחן וכו', וכן הרחמן הוא יברך את בעלי הסעודה וכו', וכיוצא [גם] לנדיבים שתורמו סעודה זו. והיינו משום דחשובים כאורחים. וע"ש שכתב שלא יאמרו הרחמן הוא יברך את בעל הבית הזה, כיון שאין מנהלי המקום נחשבים כבעל הבית, אלא כגבאי צדקה, אלא יאמרו את בעלי הסעודה. ועיין בשלחן ערוך סי' רא, ובמגן אברהם (סק"ד) בגודל החיוב לומר ברכת האורח.

ואמנם אנן סהדי שראשי הישיבה אינן מקפידים על זה כל כך, אחר שהדבר גורם לטורח צבור של בני הישיבה, והוא דבר יום ביומו, והוי כמחילה, ולכן הסומך על זה ואינו אומר ברכת האורח יש לו על מה לסמוך. וכן דעת מרן אמו"ר שליט"א שמעיקר הדין אין בני הישיבות צריכים לומר ברכת האורח. ומכל מקום האומרים ברכת האורח תבא עליהם ברכה, בפרט שהדבר מרגיל אותם למדת הכרת הטוב.

ומכאן יש להעיר על מה שהראני אחד התלמידים לאברך אחד שכתב, דליכא חיוב לבני הישיבות לומר

נשאלתי מיהו חשיב אורח לענין להתחייב בברכת האורח כמבואר (סימן רא ס"א) דיש אנשים שרגילים על שולחן אחרים ישנם מידי חודש וישנם מידי שבוע וישנם מידי יום והאם זה נמדד גבי הגילות שרגיל לבוא אצל בעה"ב או שזה נמדד כיצד מתנהג כשנמצא בבית כגון פותח מקרר ברשות עצמו או מכין לעצמו אוכל לברו ללא צורך לבקש רשות מכה"ב, ויש נפק"מ דהרי אי נימא בצד א' א"כ נמי בחורים שנמצאים מספר ימים בפנמיה ובאים לית הוריהם נמי יצטרכו לברך ברכת האורח. ג. מה הדין באדם שמפרנס אחרים האם בעו למימר ליה ברכת האורח אם לאו (כלומר שאוכלים בבית שלהם אבל המזון שלח להם אותו אדם). ג. עוד צ"ב כשמשותפים בשמחת חתן וכלה או בר מצוה ברית וכדו' האם צריך לברך ברכת האורח, דהרי אין זה ביתו של המארח ועוד דכיום מצוי שכל אחד מביא מתנה עמו שמכסה את מנתו, ובאמת לכך מתכוונים המוזמנים ליתן כסף עבור מנותיהם האם נמי בעו לברך ברכת האורח. ושכמ"ה.

....
(ח) ומזה אתינן לנידו"ד אם אורח שרגיל על שלחן אחרים ג"כ יברך ברכת האורח. לפי המתבאר לעיל בדברי המג"א (סק"ב) שדוקא אם סמוך על שלחן בעה"ב ומשלם לו דמי מזונו כמו במסעדות כיום, אין צריך לברך ברכת האורח לבעל הבית. ועיין בכף החיים סופר שם (אות יג) שכתב בשם הבית מנוחה (אות ח) דגם הבן מברך לאביו ברכת האורח. וכשמברך הבן לאביו אומר הרחמן הוא יברך את אבי מורי בעה"ב הזה ואת אמי מורתי בעלת הבית הזה ע"ש. וראה עוד בערוך השלחן (אות ב) שכתב ופשוט הוא דמי שמשלם מעות בעד סעודתו כמו באכסניא אינו נחשב כאורח אלא כבעה"ב ע"ש. ומתבאר שכל שאוכל מבעה"ב ואינו משלם כגון בנו שבא להתארח לאחר חתונתו יש לו לברך. ורק כשמשלם על סעודתו כמו במסעדה אין לו לברך כי הוא נחשב כבעה"ב. וכ"כ בספר מקור חיים לבעל חוות יאיר (סימן רא) שגם בן מברך

לאביו ברכת האורח ע"ש. ונראה דגם אם בעל הבית שולח לו אוכל דיש לו לברך את בעל הסעודה שנהנה ממנו ויאמר הרחמן הוא יברך את בעל הסעודה הזאת. ולגבי המוזמן לחתונה אם יש לברך נראה דשפיר יש לברך אף שנותן מתנה זה לעזרה לבני הזוג, ובפרט אם בני הזוג לא הם המשלמים על הסעודה אלא הוריהם, ובני הזוג הם שמקבלים את המתנות דשפיר יש לברך את בעלי הסעודה. וראה עוד בשו"ת אור לציון ח"ב (פרק מו אות לג) שכתב בחורים ואברכים שאוכלים בישיבה, צדיקים לומר בברכת המזון ברכת האורח, ויאמרו הרחמן הוא יברך את השלחן וכו', וכן הרחמן הוא יברך את בעלי הסעודה ויתכוונו לגדיבים שתרמו סעודה זו. ועיין שם בהערות שכתב כן נראה פשוט, אלא שלא יאמרו הרחמן יברך את בעה"ב, כיון שאין מנהלי המקום נחשבים בעה"ב, אלא כגבאים אלא יאמרו את בעלי הסעודה והכוונה לגדיבים שתרמו סעודה זאת ע"ש. וכ"כ בשו"ת עולת יצחק ח"א (סימן מד אות ב) וז"ל ומה שמצוי שעושים סעודה באולם ודמי הסעודה משלם המזמין כגון חתונה או בר מצוה או ברית מילה יאמר רק בעל הסעודה הזאת וישמיט בעל הבית הזה. ושם ג"כ כתב דבני ישיבה יש להם לברך את בעלי הסעודה כי הדעת נותנת שברכה זו על החסד שעושה עמו ליתן לו מזונו ומה לי אם אוכל פעם אחת או פעמים הרבה צריך לברכו ע"ש. והוא כדברינו הנ"ל. וא"כ מתבאר דה"ה לענינינו שאם שולחים לו ולבני ביתו אוכל שצריך לברך את השולח כנלענ"ד.

בסיכום:

- א. אורח המוזמן לבית בעל הבית הוא הבועץ, אף אם האורח גדול ממנו בתורה, אמנם לענין זימון יכבד את האורח.
- ב. אם יש אורחים רבים יש לכבד את הת"ח הגדול שבהם שהוא יברך ברכת הזימון.
- ג. אם היה בסעודה כהן ע"ה ות"ח, והת"ח כיבד את הכהן ע"ה, יכול הוא לברך.
- ד. אם הכהן הוא ת"ח והישראל גם הוא ת"ח אלא שהוא לא כמו הכהן, אם הכהן כיבד את הת"ח ישראל לברך רשאי הוא לברך. (עיין ש"ך יו"ד סימן רמו ס"ק יד).
- ה. בן נשוי המתארח אצל אביו, יש לו לברך ברכת האורח. ויאמר הרחמן הוא יברך את אבי מורי ואת אמי מורתי וכו'.
- ו. בני ישיבה וכן אברכי כולל שנותנים להם סעודה ללא תשלום יש להם לברך את בעלי הסעודה והכוונה לנדיבים. (אור לציון ח"ב פרק מו אות לג).
- ז. גם המוזמן לחתונה או לבר מצוה או ברית מילה, יש לו לברך את בעל הסעודה הזאת, אף שנותן מתנה לבעלי השמחה. (עיין עולת יצחק ח"א סימן מד אות ב).

דברי בניהו חלק ב אורח חיים סימן ט

סימן ט

בדין נכד בברכת האורח

בס"ד תשרי תשע"ב

לכבוד בן אחי הבחור היקר והנעלה השוקד באהלה של תורה לילה כיום יאיר כחשכה כאורה נתנאל דיין נ"י בני ברק.

בדבר שאלתו אדם שמתארח בשבת או ביו"ט אצל הסבתא שלו האם בברכת האורח כשמברך ברכת המזון יאמר ששה ושמחה או להשאיר הנוסח הרגיל.

תשובה: נראה פשוט שיש לומר ששה ושמחה שכעת היא בעלת הבית לאחר שנפטר בעלה ולא יאמר שש ושמה, וגם בעל הסעודה לא מתאים לומר כאשר הוא לא קיים בעולם הזה, ואנו מברכים באורך ימים ועוד ברכות למי שטרח ועשה את הסעודה מכספו, לכן יש לומר ששה ושמחה כל הימים בעושר וכו'. וכעין זה כתב בשו"ת אור לציון חלק ב (פרק מו אות לג) בחורים ואברכים שאוכלים בישיבה צריכים לומר בברכת המזון ברכת האורח ויאמרו הרחמן הוא יברך את השלחן וכו', וכן הרחמן הוא יברך את בעלי הסעודה, ויכוונו לנדיבים שתורמו סעודה זו, ושם בהערות ביאר, אולם לא יאמרו הרחמן יברך את בעל הבית, כיון שאין מנהלי המקום נחשבים בעה"ב אלא הגבאים, אלא יאמרו בעלי הסעודה והכוונה לנדיבים שתורמו סעודה זו, וראה בסימן רא (סעיף ג) שם, ובמג"א שם (סק"ד) בגודל חיוב ברכת האורח. וראה עוד בשו"ת עולת יצחק חלק א (סימן מד אות ב) שכתב וז"ל, ומה שמצוי שעושים סעודה באולם ודמי הסעודה משלם המזמין כגון חתונה, או בר מצוה, או ברית מילה, יאמר רק בעל הסעודה הזאת וישמיט בעל הבית הזה, ושם כתב ג"כ דבני ישיבה יש להם לברך את בעלי הסעודה כי הדעת נותנת שברכה זו על החסד שעושה עמו ליתן לו מזונו, ומה לי אם אוכל פעם אחת או פעמים הרבה צריך לברכו ע"ש. וראה עוד בשלחן המערכת להגר"י יוסף שליט"א (מערכת א אות סז) שכתב שגם בני ישיבות צריכים לברך ברכת האורח, אמנם אנן סהדי שראשי הישיבה אינן מקפידים על זה כל כך, אחר שהדבר גורם לטורח צבור של בני הישיבה, והוא דבר יום ביומו, והוי כמחילה ולכן הסומך על זה ואינו אומר ברכת האורח יש לו על מה לסמוך, וכן דעת אאמו"ר שליט"א שמעיקר הדין אין בני הישיבות צריכים לומר ברכת האורח ומ"מ האומרים ברכת האורח תע"ב בפרט שהדבר מרגיל אותם למדת הכרת הטוב. ומכאן יש להעיר על מה שהראני אחד התלמידים לאברך אחד שכתב, דליכא חיוב לבני הישיבות לומר ברכת האורח ע"פ מה שכתב בשו"ע ר"ז (סימן רא ס"ד) שאין חיוב לאורח לברך את בעל הבית אלא א"כ בעה"ב מיסב עמו בסעודה ע"ש. וזה אינו כי אין כדברים האלה כלל בדברי ר"ז, וכבר כתבנו את דברי הגר"ז במ"ש אם האורח אינו ראוי וכו', אבל לא הזכיר לא מיניה ולא מקצתיה ממה שהעתיק בשמו ע"ש ודו"ק.

ב). וראה עוד בכף החיים סופר (סימן רא אות יג) שכתב בשם הבית מנוחה (אות ה) דגם הבן מברך לאביו ברכת האורח, וכשמברך הבן לאביו אומר הרחמן הוא יברך את אבי מורי בעה"ב הזה ואת אמי מורתי בעלת הבית הזה ע"ש וראה עוד בערוך השלחן שם (אות ב) שכתב ופשוט הוא דמי שמשלם מעות בעד סעודתו כמו באכסניא אינו נחשב כאורח אלא

כבעה"ב ע"ש, ומתבאר שכל שאוכל מבעה"ב ואינו משלם כגון בנו או חתנו שבאו להתארח לאחר חתונתם יש להם לברך ברכת האורח, ורק כשמשלם על סעודתו כמו במסעדה וכדו' אין לו לברך, כי הוא נחשב כבעל הבית, וכ"כ בספר מקור חיים לבעל חוות יאיר (סימן רא) שגם בן מברך לאביו ברכת האורח ע"ש. חזינן שלפי הענין צריך להזכיר את הברכה ולכן כל שמזמין אותו חבירו באולם לחתונה או בר מצוה או ברית מילה וכיוצ"ב והוא לא בעל הבית כגון באולם שהבעלים של האולם הם לא אלו שהזמינו אותו, אלא בעלי הסעודה, אז יברך את בעלי הסעודה ולא את בעלי הבית של המקום, ה"ה בנידו"ד דבעל הבית הסבא כבר הלך לעולמו, יש לנכדים או לנכדות לברך את הסבתא שהיא כעת בעלת הבית ולכן ישנו ויאמרו הרחמן הוא יברך את בעלת הבית וכו' וששה ושמחה וכדו', כי היא הכינה את הסעודה מכספה ולכן כשמברכים אותה בברכת האורח יאמרו ברכת המזון הרחמן הוא יברך את סבתתי בעלת הבית ובעלת הסעודה הזאת וכו', ששה ושמחה לפי הענין כנלענ"ד.

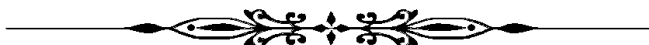
אוצר החיים

בסיכום:

נכד או נכדה שמתארחים אצל הסבתא שלהם יזכירו בברכת המזון ברכת האורח הרחמן יברך את בעלת הבית הזו וכו' ששה ושמחה כל הימים בעושר וכו'. כי יש לברך ולהזכיר בברכת האורח לפי הענין ולכן גם בני הישיבה יברכו את בעלי הסעודה שהם הנדיבים ולא את בעל הבית שהוא מנהל הישיבה או ראש הישיבה וכמבואר לעיל בפוסקים. וכן אדם שהוזמן לאולם יברך את בעלי הסעודה ולא את בעל הבית שהוא בעל האולם. עיין שו"ע (סימן רא סעיף א). ובמג"א שם (סק"א). ובכף החיים סופר שם (אות יא וב יג). ובערוך השלחן שם (אות ב). ובשו"ת אור לציון חלק ב (פרק מז אות לג). ובשו"ת עולת יצחק חלק א (סימן מד אות ב). ובספר שלחן המערכת (מערכת האלף אות סז).

בברכת התורה

בניהו דיין

דברי בניהו פסקי תשובות א-כ שאלה רו הערות של הרי"ש אלישיב מס' ברכות מו.

ר' זירא לא היה דינו כאורח כיון שהסעודה נעשתה לכבודו
"ואיהו כמאן ס"ל כי הא דארי"ח משום רשב"י בעה"ב בוצע ואורח מברך". ולפי מסקנא זו עדיין יש להקשות
איך ביקש מר' זירא שיבצע הרי' ר' זירא אורח היה ואיהו ס"ל שבעה"ב בוצע.
ועי' רשב"א שתירץ בזה שסבר ר' אבהו שר' זירא חשוב כבעה"ב כיון שהסעודה נעשית לכבודו להודות ולהלל
להשי"ת על שנתרפא, ולכך גם אין חשש שלא יבצע בעין יפה.
ונראה להוסיף ע"ד אלו, ולבאר לפי"ז שר"ז מנע עצמו מלברך משום דסבר שאף שאינו בעה"ב יותר מר' אבהו
מ"מ גם אין דינו כאורח שהרי הסעודה נעשית לכבודו, ולכך בכה"ג הבוצע מברך.

לדברי הפנים מאירות נמצא שהמזמן מוציא את כולם אף ב'הרחמן'
"אורח מברך כדי שיברך לבעה"ב". מכאן נמי הוכיח הפנים מאירות כפי שהוכיח למעלה שעיקר דין זימון הוא
שיוציא המזמן את כולם בברהמ"ז, שהרי אי לאו הכי אמאי צריך האורח לזמן הרי יכול הוא לברך את בעה"ב
בסתם אף אם לא זימן, אע"כ שכיון שהוא מברך ברהמ"ז להוציא לכולם לכך הוא זה שיכול לברך לבעה"ב אך אם
הוא לא היה מזמן לא היה מברך בפיו ולכן לא יכול היה לברך את בעה"ב.
אך לפי דבריו אלו נמצא יותר מכך שאף ב'הרחמן' שאומרים אחר ברהמ"ז המזמן מוציא את כולם שהרי שם
הוא מקום ברכת בעה"ב לפי מנהגינו 447.

ביאור בברכת האורח
"יהי רצון וכו'. שלא יבוש בעה"ז ולא יכלם לעוה"ב. מברך הכא בעה"ב שלא יבוש והיינו שלא ירד מנכסיו
ויוצרך לבריות ועי"ז ישתנו פניו ככרום חלילה, ולא יכלם לעוה"ב היינו שעשירותו לא תהא כעושר השמור
לבעליו לרעה וכה"ג מתפללים בברכת החודש "חיים שאין בהם בושה וכלימה". וכנ"ל 448.
"ויצליח מאוד בכל נכסיו" הוא מפורש נמי עפי"ז שעצם העשירות יש בה סכנה לעולם הבא, אלא שרבי מוסיף
בה כן שהיה מעשירי העולם כמבואר לקמן (נז ב) ומ"מ השתמש בעשירותו כראוי כמבואר בפרק הנושא את
האשה (כתובות קד א) שהגביה עשר אצבעותיו והעיד שלא נהנה מן העוה"ז בהם, וביקש כן על סתם בנ"א
שאינם יכולים ליזהר בזה.
וברכה זו עיקרה על אורח המזמן נתקנה, אך כל האורחים מברכים אותה 449.

תשובות והנהגות כרך ב סימן קכב

שאלה: ברכה לבעה"ב בברכת המזון אם הוי חובה לכל אחד

ברמב"ם וש"ע מפורש שאורח מחוייב להוסיף ברכה לבעה"ב בברכה רביעית דברכת המזון, ונראה שזהו
חיובא מעיקר הדין ושייך לעיקר ברכה רביעית דברכת המזון, שכן מפורש ברמב"ם פ"ב דברכות (ה"ז) "ברכה
רביעית צריך להזכיר בה שלש מלכיות, וכשמברך האורח אצל בעה"ב מוסיף בה ברכה לבעה"ב כיצד אומר יהי
רצון שלא יבוש בעל הבית בעולם הזה ולא יכלם לעולם הבא וכו' ויש לו רשות להוסיף בברכת בעל הבית
ולהאריך בה", הרי מדמה חובת ג' מלכיות להוספת ברכה לבעה"ב, ששניהם מעיקר ברכה רביעית דברכת
המזון, והם חובה שתיקנו נוסח מיוחד לברכה רביעית כשאורח מברך, וכמדומני שכך שמעתי ממרן הגרי"ז ס'
זצ"ל (הגאב"ד דבריסק), אבל ע"ש בכ"מ דנראה שכל ההוספה רשות ויוציאין בברכה לבעה"ב לחוד ומוסיף כפי
הנוסח כרצונו, ולזה העירוני שבברכת הרחמן הוא יוצא מדינא שמברך גם בעה"ב הזה וכו' בכל מכל כל וכו'
ויוצא כבר עיקר החיוב מדינא דגמרא, ולכן רבים לא נהגו היום לברך בעה"ב בנוסח יהי רצון הנ"ל, ולא עברו
דינא דגמרא, שמעיקר הדין יוצאין ברהמ"ז שלנו כשמברך בעה"ב בהרחמן וכמ"ש. (ואף שבמ"ב סימן ר"א סק"ה
הביא שבלחם חמודות תמה למה משנים מנוסח ברכת בעה"ב שבגמרא מ"מ בשעה"צ ס"ק י"ד משמע שעיקר
הדין יוצאין בהרחמן וכמ"ש). (ולפי זה בשבת שיש מסיימין בלעולם אל יחסרנו שאין אומרים בקשות בשבת,
חסר בברכת האורח שחיובו מפורש בגמרא וצריך להוסיף עכ"פ הרחמן הוא יברך בעה"ב הזה וכו').

ולענין אמין אני מסופק, שהנה בסוף ברכת האורח בודאי ראוי לענות אמין, שעכ"פ שייך לברכה רביעית, אבל בסוף כשאומר אל יחסרנו, אולי כשיש אורח אינו ראוי לענות שם, דכשיש אורח אין זה סוף הברכה, אלא יענה בגמר כל הברכה דהיינו אחר סוף ברכה לבעה"ב, ולכן לכאורה ראוי רק אז לברך אמין בסוף ברכת האורח לבעה"ב ולא בלעולם אל יחסרנו אם מוסיף ברכה לבעה"ב, אבל המנהג שבכל אופן עונים גם אמין אחר לעולם אל יחסרנו, וצ"ל שנתקבל ברכת האורח כהוספה ולא מגוף הברכה.

ומסופר בימי הגר"א זצ"ל שחסיד אחד בא אצלו להשתדל לסייע לו להשיא בנותיו, ושמע מהגר"א זצ"ל שענה אמין אחרי לעולם אל יחסרנו, ומיהר להודיע לבני ביתו אוצר שמצא והיינו אמין אחרי אל יחסרנו, ועזב מהר מווילנא להודיע להם, והדברים צ"ב וזהו חידוש, שמסברא אמינא דאמת שלעולם אל יחסרנו הוא הסוף, אבל אם רצה להוסיף מוסיף, ואז סוף הברכה כשגומר, ושוב אין לומר אמין אחר אל יחסרנו, רק כשגומר ואומר "בברכה שלימה ונאמר אמין", וגם בזה כמדומני ששמעתי מהגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל שהעיר בזה.

אמנם מאירים לנו דברי הגר"א זצ"ל לסמוך עליו ולומר אמין כשם שמברכין אחר בונה ירושלים לחלק בין דאורייתא לדרבנן, כאן עונים אמין אחר לעולם אל יחסרנו להראות שחלוק מקודם, שמעכשיו אינו אלא מנהג.

ומיהו גם באורח כיון שאינו אומר בברכת האורח ויהי רצון אלא יהי רצון נראה שראוי לומר אמין בסוף אל יחסרנו וגם בסוף ברכת האורח שמברך מיד אחר כך כמו ברכה הסמוכה לחברתה.

פסקי תשובות אורח חיים סימן רא

א. אורח מברך - מיהו בגדר אורח

סעי' א', שו"ע: אם יש שם אורח הוא מברך, אפילו אם בעה"ב גדול ממנו, כדי שיברך את בעל הבית. וזכר לדבר וברכת את ה' אלהיך - את לרבות בעל הבית, ואפילו בעה"ב 2 כהן וגדול בחכמה, האורח מברך, וגם בני 3 הבית הנשואים ושאינם נשואים הסמוכים על שלחן אביהם בכלל אורחים הם, אבל במסעדות ובתי הארחה ומלונות ואף בבתים פרטיים אם האורח משלם עבור ארוחותיו ושהייתו שם אינו 4 בגדר אורח ואינו חייב לברך את בעל הבית.

ובדברי שו"ע הרב (סעי' ד') מבואר שאין חיוב לאורח לברך את בעה"ב אא"כ 5 בעל הבית מיסב עמהם בסעודה. אך בודאי טוב עין יברכו אפילו אינו מיסב עמו שהרי אוכל מפתו ושותה ממימיו, ואפילו 6 אינו נמצא בבית בעה"ב אלא נמצא בדרך ברכב וכיוצא"ז יברך את בעל הבית, היינו את האיש שנתן לו ארוחתו, ולא דווקא על בית.

ודע, שבזמן הזה שכל אחד מברך לעצמו ברכת המזון, חייב 7 כל אורח לברך את ברכת בעל הבית, ולא רק המזמן, והאידינא 8 נוהגים לומר נוסח מקוצר הרחמן הוא יברך את בעל הבית הזה וכו', אך המובחר 9 לומר ג"כ את נוסח הגמ' 'יהי רצון שלא יבוש' וכו' וכדלהלן באות הבא.

ב. נוסח ברכת האורח את בעה"ב, ומקום אמירתה בברהמ"ז

שם: ומה ברכה מברכו יהי רצון שלא יבוש וכו' ויצליח בכל נכסיו ויהיו נכסיו מוצלחים וכו' ולא ישלוט שטן במעשה ידיו וכו'. ובגמרא (ברכות מ"ו) הנוסח "ויהיו נכסיו ונכסיו וכו' ולא ישלוט שטן לא במעשי ידיו ולא במעשי ידיו ולא יזדקק לא לפניו ולא לפנינו שום דבר הרהור חטא ועבירה ועוון מעתה ועד עולם", ועוד מצינו במרוצת הדורות 10 שהוסיפו על ברכה זו, וביחוד בשמחות חתן וכלה וברית מילה וכדו' שהוסיפו ברכות מעין המאורע, וסמכו על דברי הרמב"ם (פ"ב דברכות ה"ז) שיש רשות להוסיף בברכת בעל הבית ולהאריך בה.

ומדברי הקדמונים משמע 11 שנוסח ברכה זו היו אומרים מיד בגמר ברכה רביעית ('לעולם אל יחסרנו'). אך בסידור יעב"ץ ושאר סידורים מובא הנוסח לאחר הרחמן הוא ישלח לנו וכו' ישועות ונחמות, ומתחיל בברכת 'הרחמן הוא יברך את בעה"ב אשתו ובניו וכל אשר לו', וממשיך יהי רצון שלא יבוש' וכו', וכן עמא דבר.

וכבר כתבנו (לעיל אות א') שנכון להקפיד לומר את ברכת בעה"ב כפי נוסח הגמ'.

(20) ואגב סעודתו הראשונה בבית ר' וולף:

לאחר שסיים מרן זצ"ל את **ברכת** המזון, פנה אל מארחו ואמר: "מדוע לא הזכרתי דבר מה?" ובראותו את מבע פניו התוהה, המשיך מרן זצ"ל ואמר: "כשראית אותי מברך, היה עליך להזכירני לומר **ברכת האורח**!"

"ר' וולף", אמר לו מרן זצ"ל עוד, "בכל עת אשר יאכלו אורחים על שולחנך, מאנט ביי זיי [-תתבע אותם] שיברכו אתכם בברכת **האורח**!" - מפי רבי וולף זצ"ל.

(21) כנ"ל.

הרב מבריסק כרך ד עמ' 467

זמירות בשבת

מרן הגר"ח נהג להקפיד מאד לומר הזמירות הנהוגות לאומרן בשבת בשעת הסעודות, וכאשר אירע פעם מפני סיבה כלשהי שלא אמרו על שולחנו בליל שבת את הזמירות, הורה למחרת היום בסעודת שחרית לומר גם את הזמירות של הלילה, שלא נאמרו אמש.⁽²¹⁾

מרן זצ"ל אמר פעם בהתייחס לכך שיש זמירות מיוחדות הנהוגות בכל אחת מסעודות השבת, בעוד שאת הזמר "ק-ה רבון עלם ועלמיה" נוהגין לומר הן בסעודת הלילה והן בסעודת היום, שהסיבה לכך היא שבזמר זה אומרים "שבחין אסדר צפרא ורמשא...", ועל כן אומרים אותו הן בבוקר והן בערב.⁽²²⁾

ברכת האורח

מרן זצ"ל הקפיד והחשיב ביותר את אמירת "ברכת האורח" בברכת המזון. כשהתאכסן בבית משפחת רוזנגרטן בשווייץ, אמר פעם לבעל הבית: "ר' וולף, כל אימת שיזדמנו אורחים על שולחנך, מאנט ביי זיי [תבע מהם] לברך אתכם בברכת האורח".

באשר למיקומה של הברכה בסדר ברכת המזון, היה נוהג לאומרה מיד משסיים "לעולם אל יחסרנו" בברכת הטוב והמטיב,

רבי וולף רוזנגרטן (מימין) עם רבי וועלוול אידלמן

21) מפי הג"ר מאיר הלוי שליט"א, המציין עוד כי מרן הגר"ח עצמו לא היה מזמור, אלא בניו ואורחיו [וידוע כי מרן הגרב"ב מקמניץ זצ"ל התבטא על ה"ותחסרהו מעט מאלקים... (תהלים ח', ו'), שהתבטא אצל רבו רבי חיים זצ"ל בתחום זה של כח הניגון...], אולם מרן זצ"ל נהג בעצמו לאמרם, יחד עם שאר המסובים.

22) כנ"ל.

ולא כפי שמודפס בסידורים לאחר "הרחמן", באומרו כי כן מוכח מדברי הרמב"ם בהלכות ברכות⁽²³⁾ שכתב בזה"ל: "ברכה רביעית צריך להזכיר בה שלש מלכיות, וכשמברך האורח אצל בעל הבית מוסיף בה ברכה לבעל הבית", הרי משמעות לשונו היא שברכת האורח הינה חלק ותוספת על הברכה הרביעית ושם תקנו לאומרה, ומשום כך כשהזדמן לו לאומרה, לא המתין עד שיסיים את "הרחמן", אלא תיכף בסיומה של הברכה הרביעית ובהמשך לה. והנפקא מינה: שכאשר מברך ברכת האורח, עונים אמן על ברכת הטוב והמטיב רק לאחר שמסיים את ברכת האורח, ולא מיד אחר "ומכל טוב אל יחסרנו"⁽²⁴⁾.

סדר ההבדלה

בהבדלה על היין במוצ"ש, הקפיד שיהא הכוס מלא עד גדותיו, כשרוב השיעור הוא מייין ועליו הוסיף מעט מים. לאחר אמירת הפסוקים "הנה א-ל ישועתי" וגו', בטרם בירך, היה מביט בכוס לראות אם עדיין היא מלאה בשעה שהוא אומר את הברכה.

לעתים היה טועם מעט מן היין, ולעתים לא טעם כלל אלא נתן לאחד מבניו לשתות.⁽²⁵⁾

(23) פ"ב ה"ז.

(24) מקור העובדה הוא רבי זאב (וולף) רוזנגרטן זצ"ל, בעל המעשה. את הנפק"מ שמענו מפי הג"ר מאיר הלוי סאלאוויציק שליט"א.

מ"ן זצ"ל היה אומר את כל נוסח "הרחמן" המוזכר בסידור אחר ברכת המזון. (–מפי מו"ר הג"ר משולם דוד הלוי שליט"א).

פרק ב

הלכה ז ברכה רביעית צריך להזכיר בה שלש מלכיות, וכשמברך האורח אצל בעל הבית מוסיף בה ברכה לבעל הבית, כיצד אומר יהי רצון שלא יבוש בעל הבית בעולם הזה ולא יכלם לעולם הבא וכו', ויש לו רשות להוסיף בברכת בעל הבית ולהאריך בה.

מד' כרמזים מוכח דברכת כאורח אלל צעכ"צ כוא כמשך לברכת כטוב וכמטיב ולא צרכה צפ"ט, וכחז ויש לו רשות להוסיף צברכת צעכ"צ ולהאריך צה, ולפי"ז נמלא שכל צרכות כרחמן שאנו אומרים אם יאמרו אותם אחר צרכת צעכ"צ הם מלורפים לצרכת כטוב וכמטיב, ולפי"ז א"א לענות אמן אחר שאמר אל יחקרנו, וזה אין לומר דיכ"י כפקק צין כיכ"י רל"ן ובין אל יחקרנו צחפלות כרחמן דא"כ אינכ מלטרפת לצרכת רביעית, וע"כ דלריך לומר כיכ"י רל"ן סיכף אחר אל יחקרנו ושלא לענות אמן, אלא דאפשר דכשאין אורח אין הפילות כרחמן מלטרפין.

באיל תערוג וירא תשע"ו

ברכת האורח

מסתבר דברכת האורח היינו לברך את בעל הפת אע"פ שאינו בעל המקום, אבל לבעל המקום שאינו בעל הפת אין צריך לברך, ועוד נראה שצריך לברך ברכת האורח גם אם בעל הפת לא אכל עמהם בסעודה. (ימלא פי תהלתך ביאורים בתפילה)

בשבת

יתכן שתיקנו ברכת האורח רק כשיש זימון דאז המזמן צריך לברך בקול, משא"כ ביחיד, [א"ה וכן נהג הגר"ז, ועי' שער הציון סי' ר"א או סי' ועי' ערוך השולחן סעי' ג' דכ"א צריך לאמרו]

ויש לדון האם לברך בשבת ברכת האורח לדעת הגר"א שלא מבקשים בקשות בשבת [עי' במעשה רב אות קמ"ו] ולכן נוסח ברכה ג' מברהמ"ז בשבת נחמנו ה' אלקינו וכו' כדעת הר"ף ז"ל ומפרשים שהטעם הוא משום דרחם הו' לשון תחנונים ואין אומרים תחנונים בשבת, ולכאורה גם ברכת האורח לבעל הבית לא אומרים בשבת לשיטתו וצ"ע. ובכרכי יוסף אור"ח סימן קפ"ח כתב והמנהג פשוט דגם בשבת אורח מברך לבעה"ב כמעשהו בחול ואף זה בכלל טופס ברכות. (ימלא פי תהלתך ביאורים בתפילה)

מקום הברכה

מובא בשם הגר"ז זצ"ל שצריך לברך ברכת האורח מיד לאחר אל יחסרנו ולענות אמן לאחר ברכת האורח, ולא לענות אמן אחר אל יחסרנו ודייק זה ממש"כ ברמב"ם הל' ברכות (פ"ב ה"ז) "ברכה רביעית צריך להוסיף בה ג' מלכיות וכשמברך האורח אצל בעל הבית מוסיף בה ברכה לבעל הבית כיצד אומר יהי רצון שלא יבוש בעל הבית בעולם הזה ולא יכלם לעולם הבא" וכו' הרי שזה חלק מברכה רביעית כע"ז כתב גם באבן האזל (על הרמב"ם שם) עיי"ש.

ויל"ע דהרמב"ם ממש"ך: ויש לו רשות להוסיף בברכת בעל הבית ולהאריך בה, וקשה לומר דזמן עניית אמן יהא תלוי כפי כמה שיוסיף בברכת בעל הבית, ועוד יל"ע דהרמב"ם בסדר התפילות לא מזכיר בברכת המזון את ברכת האורח, ואם זה נ"מ בדין ברכה רביעית למה הרמב"ם לא הביא שם בנוסח הברכה הרביעית את ברכת האורח. (שם)

לב אהרן (בוארון) חלק א סימן יג אות מ

בתרייהו דרבנן קמאי גררינג, נח לי להניח הנוסח השגור בפנינו, כיון שעב"פ כ"ה בש"ס לפנינו.

אחר כתבי כ"ז אינה ה' לידי קו' פינחס יפלל ח"ד להרה"ג ר' פנחס מוסכי יצ"ו, ואנהרינהו לעיינין (בע' נה) שבמחזור ויטרי (סי' פג) איתא להדיא כנוסח העולם, שהוא כנוסח התלמוד שלפנינו, ויהיו נכסיו ונכסיו מצליחין (נוסחתנו: מוצלחין) וקרובין לעיר וכו', ואל יודקק לפניו ולא לפנינו שום דבר חטא וכו'. ע"כ. ונתתי הודאה להשי"ת ששמרני בדרך הזו אשר אנכי הולך, למאן להגדה בזה. – ואמנם ראיתי להרב הנז' שלמרות זאת מחק תיבת ונכסיו, וכן מחק תיבות "ולא לפנינו" מהבקשה ואל יודקק לפניו שום דבר חטא וכו'. ותפס כלי' השו"ע שלא הביא בברכה זו שום בקשה עבור המברך. ולפי ענ"ד בדבר שברור בידינו מה המנהג הפשוט בו, וגם נמצא לו ראייה מא' מרבתינו הראשו' ז"ל, אפ"ש שלענין הלכה נסתם הגולל על הדיון בנושא, וברור שאין מקום להגדה בזה. ומה שסובר שכך צ"ל לדעת השו"ע, כבר ביארנו שאינו כן, כי גם השו"ע סובר שיש בברכה זו שייכות גם לברכה עבור המברך. וכיון שבימינו המנהג פשוט לומר כן, בודאי שהיה מורה מרן ז"ל שאין טעם שישנו את תפקידם. ועוד אני מוען על הר"ב פינחס יפלל, דלמטוניה אמאי שביק מרן ז"ל נוסח הרי"ף והרא"ש שני עמודי הוראה. אע"כ כדאמרן בס"ד. ולמעשה נקטי' דלא להשנאה עוד.

מא. מזמור רננו צדיקים בה'. בסידורים הותיקים "תפילת ישרים" כתבו לפני מזמור זה קצת מילים לעורר כוונת המתפלל, שמזמור זה ומזמור בשנתו יש בהם סודות גדולים ועצומים, ואם יחסר תיבה אחת יאבד טובה הרבה ח"ו, וע"כ צריך לדקדק מאוד באמירתם. ובסידורים החדשים חלקם הביאו זאת בקיצור וחלקם השמיטו לגמרי. ובעניי לא ידעתי מה ראו על ככה ומה הגיע אליהם להעלים הערות חשובות כאלו המזרות ומעוררות המתפלל לדבק מחשבתו עם אמרי פיו אל הכוונה הטובה ולביטוי נכון ומדוייק. ולולא דמסתפי' אמינא דחובה רמיא להשיב האבירה למקומה. כי אין שום טעם להשמיטה זו. רק הפסד ולא שכר. – וכמה היטובו מדפיסי סידורים חדשים מסויימים בדורנו שהכניסו כפעם בפעם בניי פירקי קצת דברים לזרז על הכוונה. וזכות הרבים תלויה בידם. ומי יתן שיוסיפו עוד כהנה וכהנה. רק שיהיה בקיצור ממש, ובאותיות קטנות, באופן שלא יפריע מרוצת הקריאה, ושלא יהפוך הסידור לספר לימוד.

מ. ברכת המזון. בנוסח ברכת האורח. הנה הנוסח השגור בפי כל הקהילות כך הוא: "ויהיו נכסיו ונכסיו מוצלחים וקרובים לעיר, ואל יודקק לפניו ולא לפנינו שום דבר חטא והרהור עון" וכו'. דהיינו שתוך כדי שמברך את בעל הבית מברך ומתפלל גם על עצמו. והוא נוסח הגמ' לפנינו (ברכות מו.).

אמנם בנוסח רוב הראשונים אין בברכה זו שום בקשה על המברך עצמו, אלא אומר: ויהיו נכסיו מוצלחים וקרובים לעיר וכו' ואל יודקק לפניו שום דבר חטא והרהור עון וכו'. כן גירסת המאירי (מו.). ארחות חיים (הל' בהמ"ז סי' נו). כל בו (סי' כה דכ"ג רע"ג). הרד"א (ע' שסח בדפ"ח). הטור (סימן רא). ושו"ע (ס"א). ולבוש (ס"ב).

ובנוסח הרי"ף (לג: ברי"ף) יש חילוק בזה. שברישא שמעתיר עבור נכסי בעה"ב, אינו מוסיף ונכסיו, ואח"כ כשמעתיר עבור הרוחניות, הרי הוא מעתיר גם על עצמו, ואל יודקק לפניו "ולא לפנינו" שום הרהור עבירה ועון וכו'. וכן גירסת הרא"ש (פ"ז סי' יא). וספר הזכרון לרבינו ישמעאל הכהן ראש רבני מצרים (פ"ז דברכות עמוד יט). וכן הנוסח בכף החיים (סי' יב) ושכ"ה בכף החיים פלאג"י. – וטעם החילוק בזה נ' דמובן, שלענין הנכסים שפי"ד לברך רק את בעל הבית, אבל לענין שלא יודקק לפניו שום דבר חטא והרהור עון, שזו דרגה גבוהה, וקי"ל הרהורי עבירה אין אדם ניצול מהם בכל יום, אם מעתיר רק על חבירו, נראה כאילו הוא כבר מתוקן בזה, משו"ה צריך להתפלל בזה גם על עצמו.

ולענין הלכה, אע"פ שלא מצאנו בקדמונים הנוסח שהעולם רגילים בו האידנא, ויהיו נכסיו "ונכסיו", אנא דאמרי לפי חלישוד למיזל בתר עיקר תקנת הברכה, דרמי עלן לחקור האם נתקנה רק עבור בעה"ב או גם עבור המברך. וכיון דחזינג ברי"ף ורא"ש שני עמודי הוראה שכללו בברכה זו גם בקשה למברך, ש"מ דסברי דבעיקר תקנתה מיועדת היא גם לתפילה על המברך. וכיון דקי"ל בר"מ הל' ברכות (פ"ב ה"ז) שיכול האורח להאריך בברכה זו כפי רצונו, שפיר מצי לבקש גם על כל צרכי עצמו. – ועוד אני אומר, שגם הראשונים שלא הכניסו בברכה זו שום בקשה עבור המברך, מודו שבעיקר תקנתה נתקנה גם עבור המברך ושרשאי להזכיר גם את עצמו, שהרי הטור מסתמא לא פליג על אביו הרא"ש. ודוק. – אשע"כ אע"פ שינעתי ומצאתי שאין בראשונים נוסח נכסיו "ונכסיו", ובכל מקום

עטרת אבות חלק א יב:לג

רנו עטרת פרק יב אבות

לג. בנוסח "ברכת האורח": הרחמן הוא יברך את השולחן הזה שאכלנו עליו וכו', הרחמן הוא יברך את בעל הבית הזה ובעל הסעודה הזאת, הוא ובניו ואשתו וכל אשר לו, בְּבָנִים שְׂלֵא וּמִוְתוֹ, וּבְנָכְסִים שְׂלֵא וְתַמּוֹ, לֹא יְבוֹשׁ בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְלֹא יִפְלֹם לְעוֹלָם הַבָּא, וַיְהִי נִכְסֵי מוֹצְלָחִים וּקְרוּבִים לְעִיר, וְלֹא יִשְׁלֹט שְׂמָן בְּמַעֲשֵׂה יָדָיו, וְאֵל יִזְדַּק לְפָנָיו שׁוֹם דְּבַר חֵטָא וְהַרְהוּר עוֹן מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם.

מקור אבות

היה אומר תיבות אלו ושאחר זמן ראה דכן איתא בסידור תפלה כסדר רבינו האר"י.

לג הנה בברכות (דף מו.) איתא, מאי מברך, יהי רצון שלא יבוש בעל הבית בעולם הזה ולא יכלם לעולם הבא, ורבי מוסיף בה דברים, ויצליח מאד בכל נכסיו, ויהיו נכסיו ונכסיו מוצלחים וקרובים לעיר, ואל ישלום שמן לא במעשי ידיו ולא במעשי ידיו, ואל יזדקר לא לפניו ולא לפנינו שום דבר הרהור חטא ועבירה ועון מעתה ועד עולם, ע"כ. וכן הובא הנוסח בפור ובשולחן ערוך (רא סעיף א.) ובמשנה ברורה (פ"ק ה.) הביא, דהלחם חמודות תמה למה אנו משנים נוסח הברכה דבעל הבית ממה שנאמר בנמרא. ובכף החיים (פ"ק יב.) הביא נוסחת הגר"ח פלאנץ בספרו כף החיים (סימן כה אות מג.) ומכל מקום מנהגנו בנוסח ברכת האורח כמו שהבאנו, כמובא בסידור אבותינו (עמוד 429), ובוזכר ברית אבות (עמוד 203), ובנתיבות המערב (ברכות הנהגין אות כח), ובהגדה של פסח כוס אליהו. והנוסח בסידורי עדות המזרח בשנים האחרונות: הוא ובניו ואשתו וכל אשר לו, בבנים שיחיו ובנכסים שירכו, ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה וכו', והשמיטו תיבות "ולא ישלום שמן במעשה ידיו", מעתה ועד עולם שש ושמוח כל הימים בעושר וכבוד מעתה ועד עולם, לא יבוש בעולם הזה ולא יכלם לעולם הבא אמן כן יהי רצון. ונוסחתנו הובאה אף בסידורי תפלת החדש ובית עובד.

הכוונה בלא גניבה וגזילה שזו אינה כירי שמים, אלא הכוונה בדברים האסורים ונצטרך להתירם משום הפסד פרנסתינו, שיצילנו הרחמן מאלו. וכן בשו"ת אור לציון (ח"ב סימן מו אות כט) הביא דברי הבן איש חי שהזכרנו וכתב, דנראה שאף על פי כן מי שנהג לומר בהיתר ולא באיסור רשאי להמשיך בשיעורו, משום שיש לפרש שמבקש מהקדוש ברוך הוא שיעזור לו להתפרנס בהיתר ולא יבוא לידי נסיון וכדומה, ואין צורך להמנע מלומר את הנוסח הרגיל בו, ע"כ. וכן הנוסח בסידורי תפלת החדש ובית עובד להוסיף תיבות אלו. וכן הוא מנהגנו, כמובא בסידור אבותינו (עמוד 427), ובהגדה של פסח כוס אליהו, ובנתיבות המערב (ברכות הנהגין אות כו), והגר"י משאש בהגדה של פסח ויזכור יוסף (עמוד 390). ובסידור אבותינו צ"ן עוד, דהמנהג להוסיף אף תיבות "ברוך ולא בצמצום". והגר"י משאש שם הוסיף, דאביו היה מוסיף בנחת ולא בצער "ולא בביטול תלמוד תורה".

ז. כן מנהגנו לומר לבלתי נחמא, בלי להוסיף התיבות "ויהיו כל מעשיו לשם שמים" שהוסיפו בסידורי עדות המזרח בשנים האחרונות. והובא מנהג זה בסידור אבותינו (עמוד 428), ובנתיבות המערב (שם אות כו), ובוזכר ברית אבות (עמוד 203), ובהגדה של פסח כוס אליהו. וכן הגר"י משאש בהגדה של פסח ויזכור יוסף (עמוד 392) כתב כן, אלא שהוסיף דאביו

לד. בסיום ברכת האורח יש שנהגו להוסיף: שש וְשִׁמְחָה כָּל הַיָּמִים בְּעֵשֶׂר וּנְכֻסִים וְכָבוֹד עַד עוֹלָם.

לה. נוהגים בימות החול לומר: "מגדיל" ישועות מלכו. ובשבת אומרים: "מגדול". וכן נוהגים לומר במוצאי שבת, בימים טובים, בראש חודש, בחול המועד, בפורים, ובסעודת נישואין או מילה.

לו. יש מוסיפים אחר "לדוד ולזרעו עד עולם" את הפסוק: וְרָאוּ אֶת ה' קְדָשָׁיו, כִּי אֵין מִחְסוֹר לְיִרְאָיו.

מקור אבות

לד) הנה בסידורי תפלת החודש ובית עובד לא אברהם (שם), והמשנה ברורה (ס"ק ה). ובבן איש חי^{הערה 1} הביאו נוסח זה. אולם בסידור אבותינו חי (פרשת חקת אות יש) הוסיף, דכן נוהגים אף (עמוד 429) כתב, דיש שנהגו להוסיף נוסח זה. בחול המועד ובסעודת מילה ובפורים. וכדבריו וכן הובא בווכר ברית אבות (עמוד 203). כתבו החסד לאלפים (ס"ק ו), והקף החיים (ס"ק

עלי הדס – מילואים עמ' מט – השוואת כמה נוסחאות

שו"ת אבני דרך חלק ג סימן פד

פד. ברכת אורח במלון

באחת השבתות בהן התארחנו עם תלמידים בבית הארחה, נשאלתי האם יש לומר במקום כזה את ברכת האורח.

המקור לאמירת ברכת האורח מובא במסכת ברכות (מו, א): "אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: בעל הבית בוצע ואורח מברך, בעל הבית בוצע - כדי שיבצע בעין יפה, ואורח מברך - כדי שיברך בעל הבית. מאי מברך? יהי רצון שלא יבוש בעל הבית בעולם הזה ולא יכלם לעולם הבא, ורבי מוסיף בה דברים: ויצלח מאד בכל נכסיו, ויהיו נכסיו ונכסיו מוצלחים וקרובים לעיר, ואל ישלוט שטן לא במעשי ידיו ולא במעשי ידינו, ואל יזדקק לא לפניו ולא לפנינו שום דבר הרהור חטא ועבירה ועון מעתה ועד עולם" ומבואר שם שרוב הונא חולק על כך.

התוספות (ד"ה 'לא') ביאר שאין מחלוקת בגמרא, אלא שלפי רב הונא מיירי במסובים שמברכים ואין בעל הבית נמצא עמם ואילו לפי רבי יוחנן בעל הבית מסב עמם ולכן האורח מברך. לכאורה מכאן יכולים אנו ללמוד שברכת האורח תלויה האם בעל הבית מסב ונמצא עם האורח בשעת הברכה (ועיין במהרש"א שביאר אחרת את הסוגיה).

כל הדיון בראשונים בעקבות סוגיה זו מי מברך, איננו שייך כל כך בתקופתנו, שכן כיום אין אחד מברך את ברכת המזון בקול ומוציא את האחרים, אלא כל אחד מברך לעצמו (שאלת-יעב"ץ א, עד; אורח-משפט מב) וממילא "פשוט הוא דעכשיו שכל אחד מברך ברכת המזון מחוייב כל אורח לברך ברכה זו" (ערוך-השולחן ^{סו"ט} רא, ג; וכן כתב הבן-איש-חי שלח כד). את החיוב לברך ברכת האורח מצינו שפסקו להלכה הרמב"ם (ברכות ז, ב) והשולחן-ערוך (רא, א).

ועיין ברוקח (שיט), במנהיג (הלכות-סעודה טז, בשם התוספתא) ובסמ"ג (עשה כז, בשם התלמוד הירושלמי) שדרשו את הפסוק (דברים ח, י): "ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך", 'את' לרבות בעל הבית.

בחישובי-חמד (ברכות, עמ' רפ) דן לגבי ברכת 'הרחמן הוא ישלח ברכה מרובה בבית...' מתי יש לאומר וכתב: "נסתפקתי אם ראוי לברך את בעל המסעדה שאוכל אצלו, שלכאורה הרי משלם לו, ומשום מה יתחייב לברכו?" הביא שם את תשובת הגרי"ש אלישיב בזה שיברך "כי נהנה מבעל המסעדה, שהרי אם לא היה בעל המסעדה טורח לאורחיו, היו רעבים וכספם לא היה משיבוע אותם ולכן ראוי להכיר לו טובה ולברכו", אולם העיר שם שאת ברכת האורח הוא אינו צריך לומר, וזהו על פי דברי המשנה-ברורה (רא, ז): "אפילו אם אחד סמוך על שלחנו (של בעל הבית) ומשלם לו דמי מזונו שאותו אין צריך לברך לבעל הבית..."

מדברי המשנה-ברורה משמע שהמשלם דמי מזונו אינו צריך לברך את ברכת האורח וכן ביאר המגן-אברהם וכן ראיתי שכתב כף-החיים (רא, יא) וזו לשונו: "והא דאורח מברך לבה"מ כגון שאוכל בחנם אבל אם משלם לו מעות א"צ לברכו".

בכיוון זה הלך גם בספר פסקי-תשובות, אולם הביא בהערותיו שטוב עין יברך את בעל הבית גם כאשר משלם על האוכל ועיין עוד בשו"ת דברי-ישראל (א, מט) ועיין בסידור-היעב"ץ הסובר שאף כשהאורח משלם את דמי מזונו, הוא עדיין בגדר אורח לעניין ברכת המזון.

כמו כן, יש לציין כי מצינו פוסקים שהביאו שבנידון בו בעל הבית אינו מסב עם אורחיו (כפי שקורה בבתי הארחה) - אין חיוב לאורח לברך את בעל הבית (שולחן-ערוך הרב רא, ד). וכתב בשו"ת משנת-יוסף (ו, טט) ש"בספר אורח-מברך בתשובת מרן שבט-הלוי... צידד לפטור תלמידי ישיבה, כיוון שאין בעל הבית אוכל עמהם, אבל מצד המוסר ראוי לברך ברכה בעלמא".

כתב לי הגר"א נבנצל שיש לברך את ברכת האורח גם כאשר האורח משלם ובעל הבית אינו נמצא עמו. ועיין בשו"ת תשובות-והנהגות (ב, קכב) שלימד זכות על אותם שלא מזכירין ברכה זו וסומכים על אמירת 'הרחמן' עיין שם.

עולה מן הדברים, שטוב תמיד מצד המוסריות, להזכיר את מי שנתן לו את ארוחתו, אף אם שילם לו עבור ארוחתו או שהנותן (בעל הבית או המקום) אינו נמצא עמו כעת (ועיין עוד במקור-חיים לחוות-יאיר קצג, ג).

שו"ת אבני דרך חלק ז אורח חיים סימן לג

אגב זימון, נשאלתי האם בזימון אפשר לומר ברשות אמי מורתי?

הגר"א נבנצל כתב לי בזה ש"נוטלין רשות ממי שהיה יכול בעצמו לזמן ולהוציא את כולם, ואשה אינה יכולה לעשות זאת". אך העיר לי על כך רבה של חיפה הרה"ג שאר ישוב הכהן ש"נשים חייבות בזימון, אלא שמזמנות לעצמן, ולכן אם יש לבר המצוה אב ואם יכול הבן לומר ברשות אבי מורי וברשות אמי מורתי, ויקיים בזה מצוות כיבוד אב ואם, ואם אין לו אב ואומר: ברשות אמי מורתי יקיים בזה המצווה של כיבוד האם ואין כאן בית מיחוש כלל וכלל" (ועיין עוד בשו"ת במראה הבזק ז, כג). בספר חישוקי חמד (פסח עמוד תג) הביא מהדרכי חיים ושלום, בהאי לישנא "הרחמן הוא יברך את אבי מורי ואמי מורתי" וציין שזהו "גם כשאינו סמוך על שולחנם, משום כיבוד אב ואם".

שו"ת אבני דרך חלק ז אורח חיים סימן לד

לד. ברכת האורח אצל סבא וסבתא

האם נכד שמתארח בשבת אצל סביו וסבתו אומר בברכת המזון את ברכת האורח. בספרנו שו"ת אבני דרך (ג, פד) דנו בברכת האורח במלון. שם הבאנו את מקור הדין מהגמרא במסכת ברכות (מו, א). ועסקנו האם ברכה זו תלויה האם בעל הבית מסב ונמצא עם האורח בשעת הברכה.

בערוך השלחן (רא, ג) ובבן איש חי (פרשת שלח אות כד) מבואר "דעכשיו שכל אחד מברך ברכת-המזון מחויב כל אורח לברך ברכה זו". ויש לעיין האם נכד מוגדר כאורח, או כבן בית. על פניו אינני רואה, מדוע לא יברך הנכד אותם בברכה של אריכות ימים, שלא יחטאו ושיצליחו בכל אשר יפנו.

מדברי הראשונים הבאים: הרוקח (שיט), המנהיג (הלכות סעודה טז בשם התוספתא), הסמ"ג (עשין כז בשם הירושלמי) והכל בו (כה) עולה שגם נכד צריך לברך את ברכת האורח, כיוון שדין הברכה הוא לברך את בעל הבית, ועל כך דרשו את הפסוק "ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך", 'את' לרבות בעל הבית.

אף שאנו סוברים שכן לא יברך את הוריו בברכה זו כיוון שהוא אינו מוגדר כאורח. מעצם זה שמצינו שיטות הסוברות דאפילו בן מברך את הוריו בברכה זו, על אחת כמה וכמה לגבי נכד. וכתב בכף החיים (רא, סק"ג) בשם הבית מנוחה (אות ח) דבן מברך לאביו בברכת האורח, וכן משמע מהמגן אברהם (רא, סק"ב) והאליה רבה (רא, סק"א) וכן איתא במקור חיים (רא) לבעל החוות יאיר.¹ וחזיתי שבשו"ת דברי בניהו (כ, ט) פסק כדברינו: "הנכד או נכדה שמתארחים אצל הסבתא שלהם יזכירו בברכת המזון ברכת האורח". ועיין עוד בשו"ת באר שרים (ז, כד).

אגב נשאלנו על מה סומכים רבים שאין מברכים את ברכת האורח. עיין בשולחן טהור (רא, סק"ג) שלימד זכות על אותם שאין אומרים בזמנינו ברכה זו, והוא מפני שהם סומכים על אמירת 'הרחמן הוא יברך את בעל הבית... כמו שנתברכו אבותינו' [בזמן הגמרא לא אמרו כלל את כל (אמירת) הרחמן]. כיוון נוסף ראיתי בספר תורת חיים (סופר, רא, סק"ג) אשר כתב כי בזמן הגמרא האורח היה מברך בקול להוציא את שאר המסובים ידי חובה ואז היה צורך לברך את בעל הבית בברכה מיוחדת בעד הזימון אשר כיבדו, אולם בזמנינו מצוי שכל אחד מברך ברכת המזון לעצמו, בטלה תקנה זו (אף שהזכרנו דעה זו, לשיטתנו יש לומר ברכה זו והיא לא בטלה כפי שהעלה המשנה ברורה).

¹ בשו"ת משנת יוסף (ו, סט אות ג) כתב: "בנוגע לבן הסמוך על שלחן אביו, לא שללתי שלא יברך הבן ברכת אורח לאביו, אלא שלא נזכר בגמרא, ובעיקר שלא נזכר אשה על בעלה, ובעל על אשתו. ולמעשה אם יש אורח, אליבא דגמ' צריך לתת לו לברך בזימון ולברך בעה"ב, דעליו תיקנו חז"ל (גם אם בן יכול ג"כ לברך)".

י. בן גדעון

❖ ה ❖

מקבל סעודה לביתו אם יאמר ברכת האורח | מכתב

הנה יל"ע היאך הדין במי שמקבל סעודה לביתו כגון אותם השולחים חלות וכדו' לקרוביהם לשבת, האם צריך לומר ע"ז ברכת האורח [בנוסח: בעל הסעודה הזאת, וכפי שכ' הבא"ח שנה ראשונה פר' חקת סעיף יח: ואם הבעל הבית אינו עושה הסעודה לאורחים בביתו, יאמר האורח הוא יברך את בעל הסעודה הזאת. עיי"ש. וכענ"ז כ' האור לציון שבני הישיבות יאמרו ברכת האורח ויכוונו על התורמים. ויש לחלק].

אשמח לקבל חו"ד הת"ח שליט"א.

הנ"ל